

tározottan leszögezi, nem iskolatörténetet, hanem a saját (a *Mi-*) idejüket szeretné csak bemutatni – mégiscsak ad egy röpké áttekintést az 1948-tól főiskolai rangra emelt oktatási intézményről, illetve neves tanárainak névsoráról. Így suhanunk át Molnár Béla, Kállai Ernő, Hevesy Iván, Konecsni György, Kozma Lajos, Juhász László, Gádor István, Kádár György, Kaesz Gyula ma már művészettörténeti jelentőségű nevének keresztül az ő – mármint Csipesék – jelenkoráig. Az autodidakta Schubert Ernő lakáscentrikus szemléletétől, a Bauhaus-karaktert meghonosító grafikus, Bortnyik Sándor, majd a modern művészetet sajátos erdélyi hatásokkal ötvöző szobrász, Borsos Miklós szemléletén át jutunk el a kiváló építészettörténész Pogány Frigyes vezető szerepéig. Közben elkezdődik a főiskola történetének új tudományos feldolgozása (elsőként Bundev-Todorov Ilona írja meg az 1945 és 1973 közötti időszakot, majd folytatják mások: Mezei Ottó, Ernyey Gyula, Prékopa Agnes). Gyarapszanak a szakmai műhelyek, könyvészzettel, animációs filmmel, ábrázoló geometriával és színtannal, egyre bővülő könyvtárral stb. Az egymást váltó rektorok más-más oktatási szemléletéről ugyan keveset tudunk meg, de sejthető, hogy a nemzetközi példákat követő Gergely István belsőépítész és az ősi agyag sajátos kézművesmesterségének teremtő szellemiségére esküdő Schrammel Imre keramikus meg a művész-tanári individuuumok között létező különbségek voltak.

Csipes egyrészt a tudásra szomjazó egykori hallgató tiszteletével említi Vámosy Ferenc építészettörténészt, és az avantgárd, sajátos szemléletű, könyvtárosként dolgozó, régiségeket gyűjtő Bodor Ferencet, no meg a főiskolai bálókat.

Nem maradnak említés nélkül Szilvitzky Margit textilművész és Virágvölgyi Péter grafikus szemléletformáló újításai, majd a kommunikációs és fotóstúdiók létrehozása a később rektorrá lett Kopec Gábor érdemi munkájaként, valamint a németországi tervezői munkájából Magyarországra visszatért Stefan Lengyel menedzserszemléletű tevékenysége sem. Kiemelkedő szerepet kap az időközben jelentős szellemi műhellyé fejlődött Tölgyfa Galéria, majd a nemzetközi kapcsolatokra épülő és egyre bővülő diákcsereprogramok említése is. A szerző joggal bánja az oly szükséges dokumentálás és archiválás Schrammel Imre rektorsága alatt létesített intézményének érthetetlen, 2000. évi bezárását. 2013-ban az egyetem honlapja is beszámolt arról a kormányhatározatról, amelynek értelmében 2013–2017 között megvalósul a MOME campusának megújítása.

Az iparművészeti oktatás tartalma és célja időközben persze alaposan megváltozott, s a nemzetgazdasági érdekek felismerése mellett a sokszínű műfaji oktatás mikéntje is eleven kérdéseket vet föl, érdeket érint. De ez már a jelen, sőt a jövő. Csipes Antal – egy tisztelgő diák és egy nyomhagyó és -őrző okos tanár – jelentős tettet vitt végbe 140 oldalas, névmutatótól és számos fotótól gazdag albumának a megjelentetésével, ami kiválóan érzékelteti, milyen sok, hiteles művészettörténeti feladat keresi méltó kutatóját.

N. DVORSZKY HEDVIG
művészettörténész

(Szerzői kiadás [Budapest], 2014, 140 p. és 2 melléklet)

Schrammel-napló

Válogatás Schrammel Imre rajzos naplóiból, 1984–2013

SZERKESZTETTE N. DVORSZKY HEDVIG ÉS SZ. FARKAS ARANKA

■ Naplórás... Van ennek az emberi cselekedetnek valami titokzatos hangulata. Naplót az ember általában csak saját magának ír valamiféle olyan késztetés-

ből, amelyhez nem feltétlenül hiányzik egy másik jelen lévő személy. Sokkal inkább táplálja ezt a közlési vágyat írójának saját gondolati koncentrációja va-

lamire, valamiért. Lehet ez az élmények túlsorduló sűrűsége, az illékony történekek megragadásának és megörökítésének a vágya, vagy akár a száguldó gondolatfutamok valamiféle megragadható formába rendezésének a szándéka. Intimitása – bár nem feltétlenül szükséges – mégis maga a realitás. A közlendő mégiscsak az ihletett pillanatokban papírra vetett gondolat. A naplóírás maga az emberi szubjektum pillanatképe. Az idő múlásával éppen ettől válik egyre izgalmasabbá. A művelődéstörténetben ismerünk olyan magánlevelezéseket, amelyek intimitásukat és szellemiségüket tekintve hasonlóak ehhez, de csak részben. Elsősorban azért, mert rendszerint konkrét személyhez szólnak, s ezáltal óhatatlanul bennük van a másik jelenléte is. Jeles politikusok, írók, költők sora osztotta meg ily módon gondolatait, tán nem is mindig válaszra várva. A magyarországi reformkor nagy politikusa, Széchenyi István gyakran fájdalmas gyötrődésekkel teli naplója például egy államférfi és egy magánember sorsát ötvözi, de ismerünk olyan, másféle leveleket is, amelyeknek képzelt személy a címzettje, s amelyekben valójában szintén a veszendőség ellen, a megörökítés szándékával számolnak be így valamiről. Emlékezzünk csak a II. Rákóczi Ferenc fejedelmet száműzetésében kísérő titkára, Miköz Kelemen képzelt nagynénjéhez írott leveleire. És vannak olyan, eleve a közismertségre szánt naplók is, mint például az író-tudós és politikus Goethéé, aki az itáliai utazásairól írottakat gyakran a levél és a saját feljegyzéseinek keverésével készítette, s amelyekből aztán kései méltatói köteteket rendeztek nyomtatás alá. Természetesen léteznek művésznaplók is, amelyek témái idővel szinte egybeolvadnak az utókor művelődéstörténeti-művészeti értékelésével. A közelmúltban a magyar irodalom számára ilyen felfedezést jelentettek a második világháború miatt hosszú évekre amerikai otthonába menekült és ott elmagányosodott Márai Sándor naplói.

Schrammel Imre keramikus Naplója a kortársak számára már ma is sokat, sőt annál is többet jelent, mivel sajátos művészi meglátásai, invenciózus rajzi elemzése mellett, mint a drámák háttérzenéje, kísérik a művész reakciói a közéleti változásokra, a megélt történelem, az ország közösségét elevenen érintő

történelmi fordulók megrendítő jelzéseivel együtt.

Az első, mintegy 170 oldalnyi Napló-válogatás mindössze 1984–1994 évtizedét ölelte fel. Részben a hosszú idő alatt lefojtott, a szellemi tiltások elleni lázadásoktól duzzadó gazdag írásokból, a művész úti élményei alatti észrevételeiből, a különböző magyarországi és nemzetközi kerámiaszimpozíumok során szerzett tapasztalataiból állt. Akkor a művész sorait nyomdai szedésben adtuk közre a rajzainak illusztrálásával. Közönségfogadtatására jellemző, hogy ma már nem lelhető föl még antikváriumokban sem. A Naplók sora azóta természetesen bővült. Jelenleg már talán a 32. kötetet írja/rajzolja Schrammel Imre, aki 2013-ban töltötte be nyolcvanadik életévét, és aktívan készült életmű-kiállítására, amellyel az időközben gyönyörűen felújított és átalakított budapesti Vigadó

épületének Galériáját mint a kortárs művészek reprezentatív bemutatóhelyét nyitotta meg 2014 márciusában Fekete György, a Magyar Művészeti Akadémia elnöke.

Ebben az új szerkesztési elveken nyugvó, elsősorban a művész rajzaira koncentrált kézirásos Naplóban a szubjektív személyiség továbbra is csak finoman található meg. A válogatás pedig – a továbbra is jellemző közéleti észrevételek mellett – talán beválthatja az e műfajhoz fűződő vágyainkat: a művész úgy enged betekintést műhelytitkaiba, megfigyeléseinek sodrásába, hogy egyszerre élvezhetjük a tollából könnyedén „kifolyó” betűsorok tartalmát és kézirásának sokatmondó látványát, valamint az ezekkel teljesen eggyé váló rajzi elbeszélés különleges varázsát.

Schrammel.

Neve márka a kerámia- és porcelántervezők magyarországi és nemzetközi fórumain – állítottam egyik korai méltatásomban. Úgy vélem, ma már nyugodtan hozzátehetjük, hogy korunk egyedi, különleges művésze. A föld-anyag viselkedése, a Föld és a csillagos égboltú Világ szenvedélyes kutatásának közepette kívánja a teremtés titkainak megértését. Miközben szüntelen kísérletezik az agyag-anyag lehetőségeivel, újabb és újabb felfedezéseit az emberi életet alapvetően meghatározó folyamatok és spirituális eszmék szobrászi megfogalmazására alkalmazza. Születés és elmúlás, az átváltozások, az idő nyomai, az érzelmek viharai, a külső és a belső világ, valamint az ember és a természet drámai összefüggései. Ezeket a feszítő nagy kérdéseket fogalmazza meg kerámiáiban, porcelánjaiban szerelmes anyagából, a lágy földanyagból, mert csakis ezt érzi a legközelebb a teremtés élő folyamataihoz. Schrammel Imre rajzos naplói egy, a 20–21. század fordulóján alkotó magyar művész olyan világképét és profi gyakorlatához vezető útját tárják fel, amelyek önmagukban is műtárgyértékűek, s mint ilyenek a művészettörténet unikális kincsei közé tartoznak.

N. DVORSZKY HEDVIG
művészettörténész

Megjelent a kötet Ajánlójaként.

■ Nyolcvanéves koromban elhatároztam, hogy komolyabban végiggondolom szakmai életutamat. Korábban nem, de 1984 óta naplóba írtam, rajzoltam ötleteimet, gondolataimat, ezért átlapoztam az immár harmincegy kötetet megtöltő jegyzeteimet. Sok mindenre emlékeztem, másokra nem, így értek meglepetések is, hogy mennyi mindent nem valósítottam meg. Egy válogatás már született Dvorszky Hedvig művészettörténész szerkesztésében a Kráter Kiadó *Belső Tárlat* sorozatában, az 1984–1994 közötti időszakról, amely kötetet a rajzaimmal illusztráltak. Most újra végignéztem a naplóimat, és azt gondoltam: jöjjenek most a rajzok, elvégre nem a szavak az én tevékenységemben a fontosabbak.

Főként arra voltam kíváncsi, kirajzolódik-e munkásságomban valami következetes nyomvonal, ami kerámiáimban öltött testet.

1958-ban jártam először a Rába folyó ikervári szakaszán. Ott nagyon érdekes földfelszín alakító folyamatokat figyelhettem meg. Ikervárnál ugyanis az ország legrégebbi vízi erőműve működik, melyhez csatornán vezetik a Rába vizét. Zsilippel zárják el a folyómedret, és így az eredeti mederben csak nagyon kevés víz folyik csendesen. A Rába szeszélyes folyó, igazi vadvíz, s ha Ausztriában esik az eső, hirtelen megárad, rövid idő alatt kiöntéssel fenyeget. Ilyenkor felhúzzák a zsilip kapuit, és akkor hatalmas víztömeg zúdul az addig nyugodt, öreg mederbe, és tajtékozva, örvénylő sodrással ragad magával mindent. Amilyen gyorsan árad ez a szakasz, ugyanolyan sebességgel szelődül és apad vissza, amint lezárják a zsilipeket. Ez évente sokszor, néha gyors egymásutánban történik arrafelé. Nagy érdeklődéssel figyeltem ezeket a változásokat, és ez az öreg meder lett a legfontosabb munkahelyem. Nyaranta ott laktam apósoméék házában, és tanulmányoztam az iszapformációk csodálatos alakzatait. Mint keramikust az agyag vándorlása izgatott, hiszen ott, szinte laboratóriumi tisztasággal zajlottak azok a jelenségek, amelyeket technológiai tanulmányaimból elméletileg már ismertem. A folyó a hirtelen áradáskor nagy mennyiségű iszapot sodort magával. Ez az iszap agyag, homok és kavics keverékből állt. A gyors apadást követően vékonyabb-vastagabb rétegekben ülepedett le a meder alján és part-

jain az iszap, amely a perzselő napsütés hatására órák alatt megkeményedett. Ekkor jól megfigyelhettem, hogy milyen finoman szelektál a víz, mert szép sorba rendezte a finom agyagiszapot, a homokot, majd az apróbbtól a durvábbig a kavicsot. Azt is láttam, hogy a gyors egymásutánban következő áradás-apadás után az iszap mily módon képez rétegeket, hogyan építi a kanyar domború és rombolja a homorú partjait. A folyó nyártól nyárig méterekkel vándorolt jobbra-balra. A kedvenc helyem a helybeliek által „Metszés”-nek nevezett szakasz volt. Valamikor átvágták a sok kanyart, hogy védjék a település házait. Az elzárt részek elmocsarasodtak a kacsák-libák örömére.

A kavicsok között sok beton-, műkö és téglanyagú példányokat találtam. Némelyik rövid vándorútján csak a sarkait és éleit veszítette el, a távolról sodródók már kavicsná váltak. Ez vezetett rá, hogy a természet az ember alkotta tárgyakat azonnal visszarendezi a maga világába. Ezen a nyomon jutottam el a lövéssel alakított formákhoz, amikor a geometrikus oszlopból, a kockából a lövedék ereje azonnal organikus alakzatot varázsolt.

Közben azt is észre kellett vennem, hogy az áradás mindenféle uszadékot is magával ragadott, és ugyanúgy szelektíve rakta le, mint az iszapot. Behajló fatörzsek, a meder alján ott rekedt rönkök előtt hatalmas uszadékhalmozatok keletkeztek, amelyekben minden elképzelhető ág, deszka, ablakkeret, ólajtó, haltetem, vízbe fúlt állat, rongy, elázott plakát és meggyás rétegződött ott halommá. Egyszer egy fészületet is hozott az ár. Ezt kiemeltem, és ebből szűrtem le, hogy a természeti erők a kultúrát is alakítják, csupán más törvényszerűségek szerint, mint mi gondoljuk. Ennek hatására másoltam különböző tárgyakat, műtárgyakat is, majd halmoztam őket véletlenszerűen egymásra.

Mindeközben rengeteg tudományos tanulmányt, geológiai ismertetést, csillagászati elméletet olvastam el, tanulmányoztam. Hegyeket felgyűrő kontinentális ütközések, rétegesen feltöltött völgyek, kivájt folyómedrek, eruptív földfelszíni képződmények létrejöttének okai és módjai izgatták a képzeletemet. Ezeknek

az összegzését igyekeztem megjeleníteni a váci relíef mintázásakor, mintegy a természet nagy színjátékát. Majd ezt ismételt meg Balassagyarmaton. Egyedül az okozott hiányérzetet bennem, hogy kénytelen voltam a nagy felületet feldarabolni a kiégetés, a szállítás és egyéb technikai adottságok miatt, és a darabolás nyomai, a fugák nem szervültek a relíef egészéhez. Ismét a Rába segített. A nap szárító hatására öt- és hatszöges darabokra töredezett az iszap. A szigetelő anyag a közékük ülepedett homok. Ennek tanulságát alkalmaztam a hegyeshalmi relíefen, és ez megoldotta az elemek tagolását is. Azóta a homok szigetelő hatását és a formák egymáshoz szorítását, azaz az egymást alakító formák alkalmazását követem minden munkámban.

Az évek folyamán azután arra is kíváncsi lettem, miként vették fel alakjukat az élőlények, van-e összefüggés a földfelszín alakító erők és az evolúció között? Ebből szűrtem le az élőlények növekedésének és pusztulásának formai tanulságait. Ebben a legnagyobb segítséget akkor kaptam, amikor sok sikertelen próbálkozás után úgy alakítottam homokban egy puha agyagfigurát, ahogyan a pompeji ásatáskor előbukkant alakokkal történt a Vezúv kitörésekor. A több tíz méter vastag vulkáni hamu nyomására váltak ezek az áldozatok tragikus „szobrokká”. Ebből általános következtetéseket vontam le. A külső és belső nyomás, a környezet formaalakító hatását, és annak segítségével alkottam eddigi munkáimat.

Lényegében ötvenhat év tapasztalatát, felismeréseit, gyötrődéseit tartalmazzák naplóim, jóllehet, szisztematikusan – amint említettem is – csak 1984 óta vezettem ezeket. Miután látom, milyen sok tévedésem, torzóban hagyott kísérletem, hiábavaló próbálkozásom után sikerült egy-egy folyamattól a művekig eljutnom, közreadom tapasztalataim egy részét, hátha másnak is tanulságos lehet.

SCHRAMMEL IMRE
keramikus

Megjelent a kötet Bevezetőjeként.

(Magyar Képek Kiadó, Veszprém–Budapest, 2014, 334 p.)